

ЯНКОВСЬКА

Лариса Анатоліївна
business_law@ukr.net

УДК 331.103

ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА НА РИНКУ ПРАЦІ

STRENGTHENING THE COMPETITIVE POSITION OF THE ENTERPRISE ON THE MARKET OF LABOR

д.е.н., професор,
канцлер, Львівський
університет бізнесу та
права

У статті представлено результати дослідження проблеми посилення конкурентної позиції підприємств на ринку праці. Розглянуто особливості конкуренції на ринку праці порівняно зі звичайною конкуренцією підприємств. Досліджено конкурентні переваги та фактори конкурентоспроможності підприємств на ринку праці. Охарактеризовано конкурентоспроможність підприємств у залежності від виду економічної діяльності. Досліджено особливості конкуренції на ринку інтелектуальної праці та методи її зміцнення.

* * *

В статье представлены результаты исследования проблемы усиления конкурентной позиции предприятий на рынке труда. Рассмотрены особенности конкуренции на рынке труда по сравнению с обычной конкуренцией предприятий. Исследованы конкурентные преимущества и факторы конкурентоспособности предприятий на рынке труда. Охарактеризованы конкурентоспособность предприятий в зависимости от вида экономической деятельности. Исследованы особенности конкуренции на рынке интеллектуального труда и методы ее укрепления.

* * *

Introduction. Competitive struggle is an integral part and the driver of development in a market economy. Competition takes on different forms in the context of the implementation of business activities and differs according to the type of markets and the role in which the company is represented on them. At the same time, there is a lack of research on the competitiveness of enterprises in the labor market.

Purpose. The purpose of the work is to substantiate the ways of strengthening the competitive position of the company in the labor market.

Results. The role of competition in the processes of self-organization in the economy is investigated. The content of the term "competitiveness" is analyzed. It has been established that the diagnosis of the competitiveness of the enterprise is extremely important given the role of this indicator in the overall assessment of enterprise activity, in particular, in the context of globalization. It is stressed that the most often, in researches of competition and competitiveness the object of research is the products (services) of the enterprise, demand for them, their share in the market, that is, the classical model is considered when the enterprise forms a supply, while consumers are in demand. The labor market is shaped by the demand of enterprises, but the proposal forms the bearers of human capital. The individual parameters of the competitive situation by types of economic activity are analyzed. The features of competition in the "sub market" of labor, which can be described as "intellectual labor market", are investigated.

Conclusion. As a result of the research, it was proved that strengthening of the competitive position of the company in the labor market depends on the macroeconomic conditions of functioning, ownership, management ability to develop and implement competent marketing and personnel policies, optimize the costs of attracting labor resources and reduce staff turnover.

A promising direction for further research is the development of mechanisms for preventing threats to the competitiveness of enterprises in the labor market in connection with the processes of globalization.

Ключові слова: ринок праці, конкуренція, конкурентоспроможність, ринок інтелектуальної праці

Ключевые слова: рынок труда, конкуренция, конкурентоспособность, рынок интеллектуального труда

Keywords: labor market, competition, competitiveness, intellectual labor market

ВСТУП

Конкурентна боротьба є невід'ємною складовою та рушієм розвитку у ринковій економіці. Конкуренція набуває різних форм у контексті здійснення підприємствами господарської діяльності та відрізняється за видом ринків та роллю, у якій підприємство на них представлено. Питання конкурентоспроможності підприємств досліджували С.П. Сокурєнко, Є.І. Величко, О.А. Грішнова, О.М. Косміна, Ю.М. Мануйлович, Т.О. Партута, Т.В. Фесенко, Л.С. Шевченко та ін. Водночас, спостерігається брак досліджень питання конкурентоспроможності підприємств на ринку праці.

МЕТА РОБОТИ полягає у обґрунтуванні шляхів посилення конкурентної позиції підприємства на ринку праці.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною базою дослідження є теорія ринкової економіки та конкуренції, положення наукової концепції конкуренції підприємств на ринку праці. У ході дослідження застосовано системний підхід при описі теоретичної моделі конкуренції підприємств на ринку праці та використано методи критичного аналізу, узагальнення, аналізу статистичних даних. Інформаційною основою дослідження стали фахові економічні статті та дані Державної служби статистики України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Питання конкурентоспроможності наддержавних утворень, національних економік та підприємств зберігає актуальність у науковій та практичній площині протягом десятиліть. Значна увага наукового співтовариства до цієї проблематики пояснюється невпинним

діалектичним розвитком умов, методів та засобів конкурентної боротьби, характерної для ринкової економіки.

Погоджуємось з О.М. Косминою, котра наголошує, що важливим атрибутом ринкової економіки є конкуренція; сам ринок, механізм його дії не може нормально існувати без розвинутих форм конкуренції. Науковець наголошує, що конкуренція – це суперництво між учасниками ринку за найвигідніші умови виробництва та привласнення найбільших прибутків, що існує тоді, коли виробники товарів виступають як самостійні суб'єкти, пов'язані тільки з кон'юнктурою ринку, бажанням виграти у конкурентів позиції у виробництві та реалізації своєї продукції [1, С. 125].

Відзначимо важливу роль конкуренції у процесах самоорганізації в економіці. З цього приводу Т.О. Партута та Т.В. Фесенко підкреслюють, що у механізмі ринкової взаємодії конкуренція виконує роль основної рушійної сили розширеного виробництва та ефективної самоорганізації. Науковці наголошують, що створення міцних конкурентних позицій економіки України передбачає підвищення рівня конкурентоспроможності виробників, отже, підприємства повинні зосереджувати увагу не тільки на ефективності виробництва, а й на ефективності функціонування в конкурентному середовищі, що обумовлює необхідність науково-методичного забезпечення оцінки та діагностики їх конкурентоспроможності [2, С. 91].

Щодо визначення терміну конкурентоспроможність погодимось з Ю.М. Мануйловичем, котрий наголошує: «Ринкові умови господарювання вимагають підтримки високого рівня конкурентоспроможності – однієї із головних складових успіху підприємства на внутрішніх і міжнародних ринках. Термін «конкурентоспроможність» застосовується до товарів або продукції, до виробників або надавачів послуг, до регіонів і навіть окремих країн та національних економік. Звичайно, що сутність цього поняття залежно від категорії застосування певним чином диференціюється, проте єдиним є те, що поняття «конкурентоспроможність» відображає здатність об'єкта дослідження ефективно виконувати покладені на нього функції в ринкових конкурентних умовах» [3, С. 274].

Слід відзначити, що діагностика конкурентоспроможності підприємства є украй важливою з огляду на роль цього показника у загальній оцінці діяльності підприємства, зокрема, в умовах глобалізації. З цього приводу О.М. Космина відзначає, що конкурентоспроможність є одним з головних вимірників успішної діяльності підприємства. Науковець наголошує, що в умовах глобалізації світової економіки глобалізується і конкуренція підприємств; сьогодні не можна розраховувати на те, що знайдеться ринок, недоступний для світових виробників, тому проблема забезпечення конкурентоспроможності власної продукції потребуватиме постійних рішучих дій для свого вирішення [1, С. 125].

У цьому контексті Є.І. Величко наголошує, що конкурентоспроможність підприємства є однією з найважливіших категорій сучасної ринкової економіки, характеризує можливість і ефективність адаптації підприємства до умов ринкового конкурентного середовища. На думку науковця, у поняття конкурентоспроможності підприємства вкладається його здат-

ність випускати конкурентоспроможну на конкретному ринку продукцію, перевага по відношенню до інших підприємств певної галузі всередині країни або за її межами [4, С. 225].

Найчастіше, у дослідженнях конкуренції та конкурентоспроможності об'єктом дослідження стає продукція (послуги) підприємства, попит на них, їх частка на ринку, тобто розглядається класична модель, коли підприємство формує пропозицію, натомість споживачі – попит. На ринку праці формують попит підприємства, натомість пропозицію утворюють носії людського капіталу.

У цьому контексті Л.С. Шевченко зазначила: «Якщо з точки зору роботодавців він поділяється на стійкі і замкнуті сегменти найманих працівників як межі мобільності і конкуренції робочої сили, то з погляду найманих працівників уже йдеться про поділ (сегментування) самих роботодавців. Основними економічними ознаками при цьому стають фінансовий стан, форма власності і, що принципово важливо, конкурентоспроможність фірми на ринку праці. Остання формується лише за реальної конкуренції» [5, С. 97].

Для зміцнення конкурентної позиції на ринку праці менеджменту підприємства необхідно вдаватись до формування конкурентних переваг. Це можливо здійснити опираючись на відомі складові зміцнення конкурентоспроможності. Так, Т.О. Партута, Т.В. Фесенко зазначають, що проблема підвищення конкурентоспроможності має кілька аспектів: технологічний, організаційний, економічний, соціальний, юридичний та комерційний. Всі вони становлять єдиний механізм забезпечення конкурентоспроможності підприємства, який включає в себе три рівні: оперативний, тактичний та стратегічний рівні [2, С. 91].

За аналогією, технологічний рівень підприємства на ринку праці означає можливість залучити більш висококваліфікованих працівників, зацікавлених у роботі інноваційного характеру, особистому розвитку. Організаційні аспекти впливають, з одного боку, на позиціонування підприємства на ринку праці на основі розробленої маркетингової стратегії, з іншого – на можливість скорочення плинності кадрів внаслідок організаційних проблем. Економічна та соціальна складові знаходять прояв у конкуренції за рівнем заробітної плати та соціального пакету працівника. Юридична складова на сьогоднішній день є досить актуальною та полягає передусім у позиціонуванні підприємства як такого, що працює у тіншовому, сірому чи білому сегменті економіки, чи дотримується на підприємстві трудове законодавство та норми організаційної культури (етики). Комерційна складова полягає у здатності підприємства закрити свої потреби у трудових ресурсах за найнижчу ціну, тобто, скорочуючи неефективні витрати.

Схожим чином можливо оперувати факторами, що визначають конкурентну позицію підприємства. Т.О. Партута та Т.В. Фесенко виділяють такі групи факторів, як якість, зниження витрат підприємства за рахунок високої продуктивності та ключові компетенції [2, С. 94].

Проаналізуємо докладніше окремі показники конкурентної ситуації за видами економічної діяльності (табл. 1).

Окремі показники конкурентної ситуації за видами економічної діяльності (за даними 2017 р.)

[сформовано автором за [6; 7]]

Вид економічної діяльності	Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	Кількість вакансій		Навантаження на одну вакансію, осіб	Середньомісячна заробітна плата, грн.
		тис. од.	у % до підсумку		
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	92,1	2,2	4,4	41	6 057
Фінансова та страхова діяльність	9,1	0,5	0,9	19	12 865
Інформація та телекомунікації	4,1	0,4	0,8	10	12 018
<i>Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування</i>	37,1	4,2	8,3	9	9 372
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	13,7	5,4	10,6	3	7 688
Освіта	7,2	2,7	5,4	3	5 857
Охорона здоров'я та надання соціальної	10	3,4	6,6	3	4 977
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1,6	0,5	1	3	6 608
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	6,4	2	4	3	5 578
Усього	354,4	50,4	100	7	7104

Отже, найменша конкуренція спостерігається на ринку праці у сільському, лісовому та рибному господарстві, найвища – у транспорті, освіті, охороні здоров'я та мистецтві. Відзначимо закономірність щодо високої середньої заробітної плати за такими видами економічної діяльності, як фінансова та страхова діяльність, а також інформація та телекомунікації. При низькій конкуренції, обумовленій високим навантаженням на одну вакансію, показники заробітної плати є досить високими, що пояснюється високими вимогами до компетенцій потенційних працівників та домінуючій приватній формі власності підприємств (відтак, не враховуємо освіту та охорону здоров'я, адже у цих сферах домінує державна та комунальна форма власності), що діють у відповідних сферах. Отже, за цими напрямками підприємств конкурують вже на «субринку» праці, котрий можна охарактеризувати як «ринок інтелектуальної праці».

Аналізуючи ринок інтелектуальної праці, О.А. Грیشнова та С.П. Сокурєнко наголошують: «Лише цілеспрямовано змінюючи систему управління підприємством можна підвищувати його конкурентоспроможність на ринку інтелектуальної праці. А залучаючи, утримуючи і розвиваючи найкращий людський капітал, підприємство отримує конкурентні переваги на всіх напрямках і на усіх рівнях. Особливої гостроти проблема управління конкурентоспроможністю підприємства на ринку інтелектуальної праці набуде у майбутньому, оскільки між підприємствами зростатиме конкуренція за висококваліфіковані кадри, а економіка України стикатиметься з наслідками демографічної кризи та інтернаціоналізації системи вищої освіти, за якої випускники наших навчальних закладів вільно працюватимуть у інших країнах, що за умов економічного зростання проявиться в гострому дефіциті працівників, а надто – висококваліфікованих та мотивованих» [8, С. 68].

Щодо методів зміцнення конкурентної позиції підприємства на ринку праці погодимось з Л.С. Шевченко,

котра наголошує, що більш ефективно проблема підвищення конкурентоспроможності фірми на ринку праці вирішується її кадровою політикою, у арсеналі якої кадрової політики є досить вагомими інструменти впливу на працівників: постійний аналіз потреб, інтересів та особливостей трудової поведінки; планування та раціоналізація чисельності працюючих; організація і фінансування заходів з професійної орієнтації, адаптації, підготовки та розвитку працівників; ефективне мотивування і стимулювання; контроль результативності праці тощо [5, С. 104].

У цьому контексті наведемо й рекомендації, розроблені Т.О. Партутою та Т.В. Фесенко щодо підвищення конкурентоспроможності підприємств: застосування наукових підходів до стратегічного менеджменту; вибір стратегічних перспектив розвитку; забезпечення єдності розвитку техніки, технології, економіки, управління; застосування сучасних методів досліджень й розробок; вивчення заходів конкурентів з удосконалення підходів; організація інформаційного забезпечення управлінських процесів [2, С. 95-96].

ВИСНОВКИ

За результатом проведеного дослідження доведено, що зміцнення конкурентної позиції підприємства на ринку праці залежить від макроекономічних умов функціонування, форми власності, здатності менеджменту розробити та реалізувати грамотну маркетингову і кадрову політику, оптимізувати витрати на залучення трудових ресурсів та зниження плинності кадрів.

Перспективним напрямком подальших досліджень є розробка механізмів попередження загроз конкурентоспроможності підприємств на ринку праці у зв'язку з процесами глобалізації.

Список використаних джерел

1. Космина О.М. Конкурентоспроможність і конкурентні переваги підприємства в сучасних ринкових умовах. Збірник наукових праць Таврійського державного агротех-

нологічного університету (економічні науки). 2013. № 1(2). С. 125-131.

2. Партута Т.О., Фесенко Т.В. Конкурентоспроможність підприємства та механізм її забезпечення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 12. С. 91-96.

3. Мануйлович Ю.М. Дослідження сутності та трактування поняття конкурентоспроможності підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 4. С. 274-282.

4. Величко Є.І. Сучасні підходи до розуміння сутності поняття "конкурентоспроможність підприємства". *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2015. № 2. С. 221-227.

5. Шевченко Л.С. Конкурентоспроможність фірми на ринку праці. *Демографія та соціальна економіка*. 2007. № 1. С. 97-105.

6. Економічна активність населення України 2017. *Статистичний збірник*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_EAN_2017.pdf

7. Праця України у 2017 році. *Статистичний збірник*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_pu2017_pdf.pdf

8. Грішнова О.А., Сокурєнко С.П. Управління конкурентоспроможністю організації на ринку інтелектуальної праці. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 2. С. 63-69.

References

1. Kosmina O.M. Competitiveness and competitive advantages of the enterprise in the current market conditions.

Collection of scientific works of the Tavria State Agrotechnological University (economic sciences). 2013. № 1(2). pp. 125-131. (in Ukrainian).

2. Partuta T.O., Fesenko T.V. Competitiveness of the enterprise and the mechanism of its provision. *Investments: practice and experience*. 2012. № 12. pp. 91-96. (in Ukrainian).

3. Manuilovich Yu.M. Investigation of the essence and interpretation of the notion of enterprise competitiveness. *Marketing and innovation management*. 2013. № 4. pp. 274-282. (in Ukrainian).

4. Velichko Ye.I. Modern approaches to understanding the essence of the concept of "competitiveness of the enterprise". *Herald KhNUU. Series: Economic Sciences*. 2015. № 2. pp. 221-227. (in Ukrainian).

5. Shevchenko L.S. Competitiveness of the company in the labor market. *Demography and Social Economy*. 2007. № 1. pp. 97-105. (in Ukrainian).

6. Economic activity of the population of Ukraine 2017. *Statistical collection*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_EAN_2017.pdf (in Ukrainian).

7. The work of Ukraine in 2017. *Statistical Collection*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_pu2017_pdf.pdf (in Ukrainian).

8. Hrishnova O.A., Sokurenko S.P. Managing the Competitiveness of the Organization in the Market of Intellectual Labor. *Demography and Social Economy*. 2008. № 2. pp. 63-69. (in Ukrainian).